

Марина Полякова

доктор філософії з культурології, науковий співробітник
відділу теорії та історії культури ІПСМ НАМ України

Maryna Poliakova

PhD in Cultural Studies, Research Fellow, Department
of Theory and History of Culture at the Modern Art
Research Institute, National Academy of Arts of Ukraine

e-mail: capibara73@gmail.com | orcid.org/0000-0003-3379-0347

Саркастична деколонізація: переосмислення російської культурної спадщини в українському мистецтві під час війни

Sarcastic Decolonization: Rethinking Russian Cultural Heritage in Ukrainian Art During the War

Анотація. Розглянуто «скасування» російської імперської та радянської спадщини засобами образотворчого мистецтва як актуальну тенденцію деколонізації української культури. Акцентовано увагу на використанні сарказму та інших форм сміхової культури як інструментів критики й десакралізації російської культури, що довгий час домінувала в українському культурному просторі. На прикладі творчості сучасних художників Ігоря Гусева, Стаса Жалобнюка, Віталія Кравця, Іллі та Олександри Чичканів показано засоби переосмислення колоніальної спадщини у художніх творах, що поєднують естетичну провокацію і політичну рефлексію. Окрему увагу приділено історії формування в українському культурному просторі таких естетичних уподобань, які сприяли репутації російського мистецтва як еталонного. Аргументовано, що «скасування» «високих взірців» російської культури (літератури, живопису, казок) є актом культурного очищення, нагальна потреба в якому виникла через збройну агресію Росії 2022 року. Дослідження має міждисциплінарний характер, поєднує методи соціології, культурології та мистецтвознавства і пропонує новий ракурс осмислення антиколоніальних процесів в Україні в умовах війни.

Ключові слова: деколонізація культури, культурна спадщина, українське мистецтво, сміхова культура, cancel culture, культура скасування.

Постановка проблеми. Деколонізація є складним процесом, що охоплює різні сфери: політичну, економічну, освітню, культурну... Деколонізація культурної сфери передбачає виявлення та подолання у національних культурах імперіалістичних та колоніальних дискурсів, одночасно з переосмисленням, віднайденням, створенням дискурсів національних, притаманних культурі народу, або культурам кількох народів, що утворюють націю. Для України, яка не одне століття перебувала під впливом російської культури й пережила тотальну русифікацію в останні десятиліття існування Радянського Союзу, сьогодні, під час війни, важливими культурними викликами є усвідомлення сутності російського культурного колоніалізму та розробка стратегій боротьби з його впливами. Завдання цієї наукової розвідки — розглянути приклади «скасування» російської культурної спадщини в сучасному українському образотворчому мистецтві.

Мета статті — проблематизація впливів російської культурної спадщини (насамперед літератури та образотворчого мистецтва) на українську і ставлення українців до російської культури в ретроспективі

та під час російсько-української війни; виявлення проявів cancel culture щодо російської спадщини в сучасному українському мистецтві; аналіз деколонізаційних дискурсів у творчості художників Ігоря Гусева, Стаса Жалобнюка, Віталія Кравця, Іллі та Олександри Чичканів через призму сміхової культури.

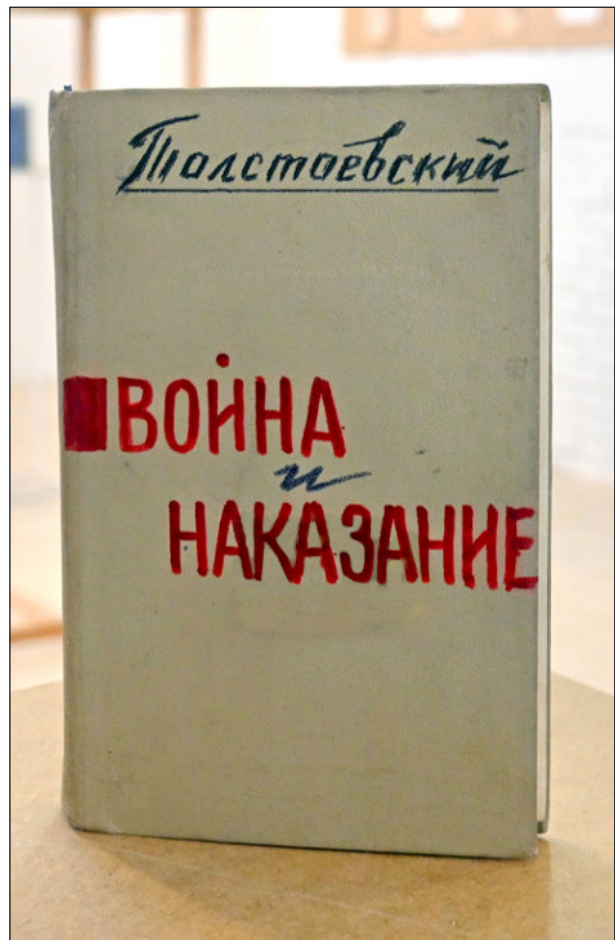
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Статтю створено на перетині таких дисциплін, як соціологія, теорія культури та мистецтвознавство. Проблематика охоплює, перш за все, деколонізацію української культури під час російсько-української війни. У західному науковому полі дослідження імперіалізму, постколоніалізму, антиколоніалізму та деколонізації мають довгу традицію (Henri Grimal, Albert Memmi, Muriel Evelyn Chamberlain, Leela Gandhi, Homi K. Bhabha, Robert J. C. Young, Partha Chatterjee, Britta Timm Knudsen, Jan C. Jansen, Madina Tlostanova, Nigel Biggar, Johanna Turunen, Bruno Brulon Soares та ін.), хоча концептуального осмислення Російської Імперії та СРСР як колоніальних держав там не відбулося [8, с. 46]. Для українського наукового поля вказані напрями досліджень є доволі новими та перспективними.

Зазначимо, що після набуття незалежності, тобто у період постколоніалізму, розгорнулися дискусії стосовно того, була Україна *колонією* (адже українці вплинули на російську політику, науку, літературу, мистецтво та інші сфери й посідали високі місця в державній ієрархії) чи *окупованою територією*, та які особливості мав статус України у складі Російської Імперії та Радянського Союзу [8, с. 46–48].

Якщо раніше українські науковці, згідно зі змінами у законодавстві та суспільними запитами, осмислювали декомунізацію, то від 2022 року з'являється все більше публікацій про дерусифікацію та особливо деколонізацію української культури, хоча розвідки поки що обмежуються малими формами (Олег Бажан, Поліна Герчанівська, Людмила Мельничук, Ігор Пустовойт, Галина Скляренко, Ольга Гомілко та ін.). Одна з найновіших науково-популярних праць — книжка «Art in Ukraine: Between Identity Construction and Anti-Colonial Resistance» за редакцією Світлани Бедаревої, яку присвячено дослідженню особливостей ідентичності та перспективам деколонізації українського мистецтва. До неї увійшли статті Катерини Ботанової, Іллі Левченка, Аліси Ложкіної, Джессіки Зихович та інших авторів [5].

Українська сміхова культура, про яку йдеться у статті, особливо яскраво проявилася під час найстрашнішого випробування, великої війни, — у літературі, піснях, блогосфері (мемах, дописах), образотворчому мистецтві (насамперед плакатах і політичній карикатурі) [14, с. 73–74]. Це дає право дослідникам говорити про «деколонізацію гумором». Гумор (часто чорний) української війни став маркером, за яким розрізняють своїх і чужих, тому що, за Іриною Грідіною, «інтерпретація гумору, як жодне інше культурне явище, вимагає “спільних знань”» [9, с. 423]. Прояви сміхової культури в українському мистецтві 1960–2000-х років вперше дослідила філософія і художниця Ольга Петрова в монографії «Сміх, автор, твір: з української візуальності 1960–2000-х», вона ж задала перспективу культурологам, зазначивши, що «як цілісне та яскраве явище “сміх” в творах художників середини ХХ — початку ХХІ ст. очікує на аналітичне дослідження» [12, с. 30]. Одним із провідних дослідників гумору в українській літературі є літературознавець Ростислав Семків. Міркуючи про еволюцію гумору впродовж років великої війни, він говорить: «Від початку було креативне приниження ворога. <...> Креативне приниження противника робить його плюгавішим, упослідженим, а потім виявляється, що він таким і є. <...> З іншого боку, гумор зараз частково перетворюється в гірку іронію в багатьох випадках, тому що дуже багато смертей, втрат і жертв» [15].

Нарешті, ще один змістовний блок статті пов'язано з так званою cancel culture, культурою скасування, яка є новим соціокультурним

Іл. 1. Ігор Гусев. «Толстоевский. Война и наказание». Фото: О. Синельникова.

феноменом. Виникла cancel culture у середині 2010-х як соціальний флешмоб «MeToo» («Я теж») проти сексуального насильства, що розпочався після викриття неадекватної сексуальної поведінки кінопродюсера Гарві Вайнштейна. В наступні роки під удар cancel culture (суспільного ostracizmu) потрапили деякі відомі люди за певні вчинки та висловлювання. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року спровокувало раніше небачений прояв cancel culture — спрямований уже не на окремих персон, а на російську культуру загалом. Одним із наслідків його стало те, що українська культура виступила з тіні російської як самостійний, оригінальний, цілісний феномен. До публічної дискусії щодо «скасування» російської культури долучилися філософ і письменник Паскаль Брюкнер, русист Кевін М. Ф. Платт, спеціаліст з економіки культури Тайлер Ковен, дослідник історії СРСР Гіроакі Куромія та інші західні інтелектуали, які намагалися розібратися у запутаних російсько-українських стосунках [18, с. 263–265]. Для внутрішнього простору України «кенселінг» російської культури сьогодні є, з одного боку, питанням вирішеним, з іншого — приводом для дискусій у межах деколонізаційних студій. У творчості художників,

Іл. 2. Ігор Гусев. «Пакет да любовь». Серія «3 world war 2022».

про яких йдеться у статті, cancel culture виражається не в ігноруванні російської культури — вони як раз із нею працюють, — а в її деконструванні, викритті непроговорених сенсів, позбавленні «сакрального» ореолу, знеціненні через сміх.

Виклад основного матеріалу. У контексті повномасштабної війни Росії проти України деколонізаційні практики стали дієвим інструментом культурного спротиву. Деколонізація культури передбачає, зокрема, ревізію музейних експозицій, бібліотечних фондів, монументальних об'єктів у просторі міст і сіл, підтримку розвитку українського книговидавництва [3]. Деколонізацію культури України ускладнює те, що для великої кількості українців, особливо старшого і середнього віку, російська культура (насамперед література, але й образотворче мистецтво, кінематограф, театр тощо) залишається не чужою, а рідною, не нав'язаною, а природною. Спільне радянське культурне поле із центром у Москві сформувало таку ментальність декількох поколінь українців, що виключала можливість бачити інвазивність, чужинність російської культури. «... імперська культура — це не тільки те, що нас пригнічує, те, що нас відводить на маргінеси, але й те, що ми самі сприймаємо за «своє»», — говорить літературознавиця і культурологиня Тамара Гундорова [20].

В останні роки склалася парадоксальна ситуація — одночасне бажання Росії політичного краху і неготовність значного прошарку українського суспільства повністю відмовитися від російсько-радянського культурного продукту. Для певної кількості

громадян України, які на власні очі бачать, що Росія від 2014 року — агресор, страшний ворог, все ж таки російська культура в її дорадянському та радянському варіантах залишається високою, близькою, «своєю». «Матеріальне тіло» російської культурної спадщини залишається у багатьох оселях у вигляді бібліотек, які складаються із творів представників «золотого фонду» російської літератури. Як відомо, в епоху радянського дефіциту якісні книжки доводилося «діставати» або купувати після довгого очікування в чергах, у них вбачали не тільки культурний, але й матеріальний капітал, передавали у спадок. І сьогодні просто позбавитися таких видань тим чи іншим засобом — до прикладу, Україною після 2022 року прокотилася хвиля приймання російських книжок у макулатуру (книгарні пропонували натомість знижку на українські книжки; волонтери спрямовували гроші за макулатуру на потреби ЗСУ тощо) — є дуже болісним рішенням, подібним до відмови від частини свого життя, від власної ідентичності як культурної, начитаної, освіченої людини. Тут варто зазначити, що, згідно зі статистичними даними, у 2024 році утричі частіше купували книжки особи віком 18–27 років, аніж середньостатистичний українець [19]. Це означає, що люди старшого віку набагато менше схильні купувати книжки українською мовою, оригінальні та перекладні, й таким чином осучаснювати свої читачькі практики (неможливо проаналізувати їхні мотивації за відсутністю соціологічної інформації, очевидно, одним із факторів є доволі висока вартість книжок). Те ж стосується радянських фільмів з улюбленими, «рідними» акторами та радянських пісень, що поєднували ефектну мелодійність і зрозумілу наративність, — вони залишаються культурними цінностями для значної кількості українців.

Відмова від російської культури, очевидно, особливо складна для людей, які народилися й виростили за радянських часів, передбачає непростий духовний процес, результат якого — спроможність побачити її колонізаційну природу, переналаштувати індивідуальну оптику, усвідомити механізми, за допомогою яких цю культуру впродовж століть нав'язували Україні. «Коли ми говоримо про відмову від російської літератури, це означає відмовитися від культури і від літератури, яка виконує інституційні, політичні, ідеологічні цілі — імперські понад усе», — наголошує Тамара Гундорова [20]. Ще у грудні 2023 року, згідно з результатами соціопитування, 55 відсотків українців вважали, що твори російських письменників (всіх, або вибірково, за певними критеріями) мають залишитися в українській шкільній програмі. Частка людей, які висловили таку думку, була найбільшою на Сході України та найменшою на Заході, але навіть у західних регіонах категорично проти російської літератури висловилися лише 60 відсотків респондентів. Ставлення

до російських авторів корелювало з віком респондентів. Якщо у віковій категорії «60 років і старші» лише 33,3 відсотка респондентів вважали, що російській літературі не місце у шкільній програмі, то серед респондентів категорії «18–29 років» таку думку підтримувало 45,8 відсотка (що теж, підкреслимо, буквально значить наступне: майже кожна друга молода людина з-поміж опитаних або не могла визначитися, або воліла б залишити російських письменників у шкільній програмі). Споживання російського культурного продукту у різних формах навіть після повномасштабного вторгнення найбільша кількість респондентів, 44,9 відсотка, пояснювала звичкою [10].

Наскільки процес відривання, відмови від російської культури та російської топоніміки є болісним і складним, свідчить хоча б перманентний спротив деколонізації групи одеської інтелігенції. Його апофеоз — лист до ЮНЕСКО «Збережемо культурну спадщину Одеси», в якому, з одного боку, російські бомбардування Одеси названо «неоколоніальними», з іншого, підкреслено, що Александра Пушкіна було заслано до Одеси за «антицарську діяльність», пам'ятник йому названо «культовим» і таким, що — разом із центром міста — перебуває під захистом ЮНЕСКО, а отже, зносити його не можна [16]. Один із підписантів, психолог, викладач і поет Борис Херсонський на своїй сторінці у «Facebook» 2023 року згадував, що організація «Росспівробітництво» (рос. «Россотрудничество») «розвозила пам'ятники Пушкіну по різних країнах, я колись сказав, що вона «мітить Пушкіним» свої більш ніж скромні завоювання», — тобто описував механізм маркування території, на яку Росія прагне поширити впливи, за допомогою культурного продукту. «Але ж Пушкін залишається моїм улюбленим поетом — з відрахуванням кількох віршів», — продовжив Борис Херсонський [6]. У листі до ЮНЕСКО тези про «помічування території» немає, натомість доводиться, що наявність пам'ятників Александру Пушкіну, Івану Буніну, Ісааку Бабелю та іншим свідчить про мультикультурний, мультиетнічний і космополітичний характер Одеси.

Зазначимо, що демонтування пам'ятника Александру Пушкіну в Києві (у колишньому парку імені Пушкіна, зараз Івана Багряного) у листопаді 2023 року — після офіційного дозволу Кабінету Міністрів України на вилучення його з Державного реєстру нерухомих пам'яток культурної спадщини національного значення, — пройшло без відчутного суспільного резонансу. Так само індивідуально кияни поставилися до зникнення погруддя Александра Пушкіна біля Національного транспортного університету у жовтні 2022 року. Зазначимо, що Тамара Гундорова вбачає в Александрі Пушкіні, Фьодорі Достоевському та їм подібних не живі,

Іл. 3. Ігор Гусев. «Опять дВойка». Серія «3 world war 2022».

наповнені змістом символи — для самої сучасної Росії також, — а симулякри, «порожні знаки: імена письменників, назви текстів, які дуже багато хто давно вже не читав або, може, і ніколи не читав. Але ідея про те, що це «велика російська література» (до речі, ніхто у світі так не говорить про самого себе, жодна національна література), масово вкладається в голову, переконуючи, що всі нібито знають ці імена» [20]. «Саркастична деколонізація», не вдаючись до критики власне літературного доробку російських письменників і поетів, наповнює цей символ новими сенсами, — до прикладу, російських загарбників українці прозвали «пушкіністами», і значення слова сьогодні зрозуміло без пояснень.

Про те, що Росія дійсно практикує маркування території за допомогою, не в останню чергу, фігур російських письменників, свідчить хоча б факт, що реконструкцію Донецького академічного обласного драматичного театру у Маріуполі, який зруйнувала 16 березня 2022 року російська бомба, поховавши під руїнами сотні людей, російська окупаційна влада почала з того, що прикрила фасад великими банерами із зображеннями Александра Пушкіна, Льва Толстого, Тараса Шевченка та Миколи Гоголя. У цьому символічному жесті упізнається як практика привласнення через маркування, так і питомий для радянської культурної політики пантеон літераторів, у якому «дозволені» Тарас Шевченко, амбівалентний чи то російський, чи то український Микола Гоголь (а також Іван Франко, Леся Українка та ін.) були все ж таки нижчими за російських письменників, які увінчували

Іл. 4. Ігор Гусев. «Taurussia». Серія «3 world war 2024».

Іл. 5. Ігор Гусев. «Останній день імперії».
Серія «3 world war 2024».

цю ієрархічну піраміду. І у зв'язку з цим, зазначимо, глибоко символічним є перейменування київського парку імені Пушкіна на парк імені Івана Багряного, репресованого літератора, спадок якого був заборонений і забутий за радянських часів, а зараз є надзвичайно популярним. Втім, не можна не визнавати, що дерусифікація у міській топоніміці, знесення пам'ятників та деякі інші аспекти деколонізації залишаються доволі дискусійними й нерідко викликають гучні суспільні реакції.

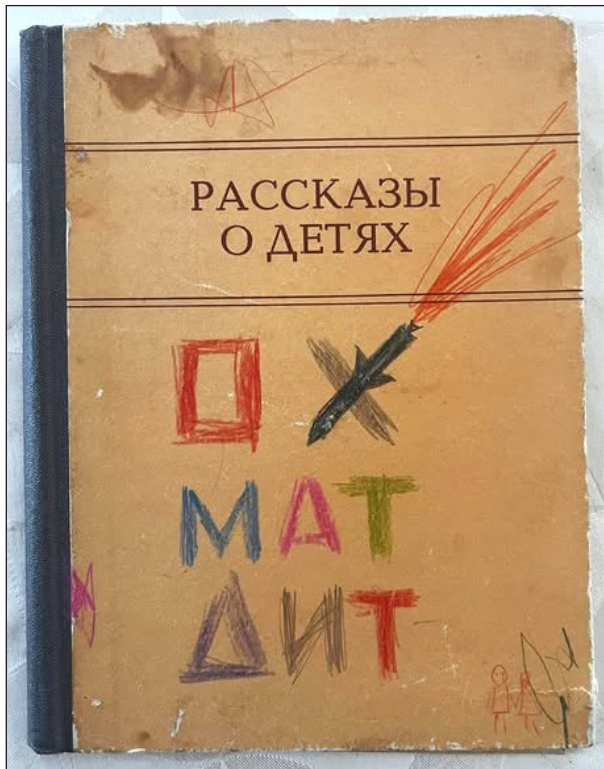
Високі культурні зразки для населення СРСР, і Україна тут не виняток, диктували не лише російська література, а і російське образотворче мистецтво, його реалістичний напрям. Зрозуміло, що, за відсутності альтернативи соцреалізму впродовж 1930–1980-х років, масовий глядач вбачав у реалістичному (фігуративному, наративному) зображенні єдиний можливий варіант образотворчого мистецтва. Проте конкретні механізми формування глядацьких смаків із дитинства не досліджено в українському

науковому полі. Залишаючи це питання для окремої розвідки, тут можна зазначити таке. Кожен конкретний досвід знайомства з мистецтвом описати неможливо, культурні реалії мешканця столиці та малого села непорівнянні; доступ до музеїв, лекцій, виставок, мистецьких альбомів тощо — був значно простіший для мешканців великих міст. Але те, що об'єднувало всіх, незалежно від національності, місця проживання, родинних традицій та статків, — вивчення російської мови та літератури, обов'язкове для дітей всіх республік. Таким чином, однакові, стандартизовані у міністерстві освіти підручники мови й літератури обов'язково потрапляли до рук дітей. Якщо оглянути радянські підручники російської мови та літератури, можна побачити цікаву закономірність. Ілюстративним матеріалом для навчання грамотно писати й красно, правильно говорити — окрім спеціально створених ілюстрацій, — часто були репродукції картин російських художників-реалістів.

До прикладу, у посібнику «Русский язык в картинках» для 2 класу, який використовували для вивчення російської мови у неросійських школах (1977) у темі «Як жили робітники та селяни до Жовтневої революції» використано репродукції картин Владіміра Маковського «Побачення», Васілія Перова «Трійка» та Бориса Іогансона «На старому уральському заводі». За допомогою цих репродукцій пропонувалося «розповісти про життя та працю бідняків та їхніх дітей» [4, с. 34]. У підручниках та посібниках з російської мови й літератури, які використовували і в українських школах, — численні репродукції художників-реалістів часів Російської імперії, передвижників та соцреалістів — як матеріал для написання коротких текстів або складання усних оповідань «за картинками». Можемо виділити певний пантеон найпопулярніших російських митців і творів, з якими були знайомі всі школярі: Іван Шишкін «Жито» та «Ранок у сосновому лісі» (за співавторства Константина Савіцького); Ісаак Левітан «Золота осінь», «Над вічним спокоєм», «Березень»; Олексій Саврасов «Граки прилетіли»; Аркадій Пластов «Фашист пролетів», «Вечера трактористів»; Фьодор Решетніков «Знову двійка», «За мир»; Александр Герасімов «Після дощу» тощо¹.

Звернення у процесі вивчення мови та літератури до реалістичного російського мистецтва з ранніх років, подання цього мистецтва як канонічного, найкращого (одночасно з відсутністю знання про інші напрями мистецтва ХХ століття), призводило у перспективі до того, що формувався певний тип реципієнта, глядача. Цей глядач вважав саме твори реалістичного

¹ Але зазначимо, що до деяких підручників потрапили й репродукції картин українських «системних» художників, наприклад, «Ранок» Тетяни Яблонської, «Воротар» і «У рідній родині» Сергія Григор'єва. Див.: «Русский язык» для 3 класу (1976, 1979), «Русский язык» для 5–6 класів (1987).

Іл. 6. Ігор Гусев. «Рассказы о детях. Охматдит». Серія «3 world war 2024»

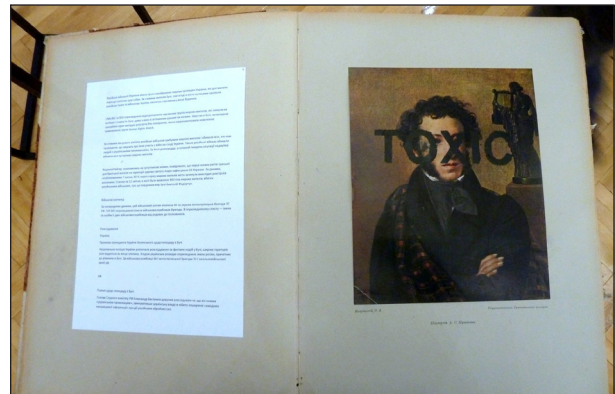
мистецтва «правильними», «зрозумілими», адже за ними можна було скласти оповідь, перетворити візуальне на вербальне. Натомість нефігуративний живопис (або живопис складний, модерністський, «незрозумілий»), який начебто не містить матеріалу для оповіді, який не просто вербалізувати, випадав із фокусу уваги масового глядача.

Розлога інтродукція, в якій проблематизовано: а) впливи російської культури на українську; б) зв'язок російської мови, літератури й реалістичного образотворчого мистецтва; в) інертність, яка заважає значній кількості населення відмовитися від російського культурного продукту навіть під час великої війни, — дозволяє перейти до практичної частини дослідження. Наш об'єкт уваги — українські художники, які працюють над «саркастичною» деколонізацією російської культурної спадщини, а саме російської літератури (у широкому сенсі — мови) та образотворчого мистецтва.

Гумор (чорний гумор, сарказм, сатира, іронія тощо) набув актуальності у художній літературі, блогосфері та сфері візуального (мемах, образотворчому мистецтві) України після 2014 року — згадаймо хоча б «бойовий суржик» або артефакти мистецтва Майдану, в яких сміх поєднався з пафосом внутрішньополітичної та антиколоніальної боротьби. 2022 рік актуалізував сміхову культуру українців, перетворив її на інструмент знущення з росіян, засіб єднання та психотерапевтичну практику. У цьому дослідженні

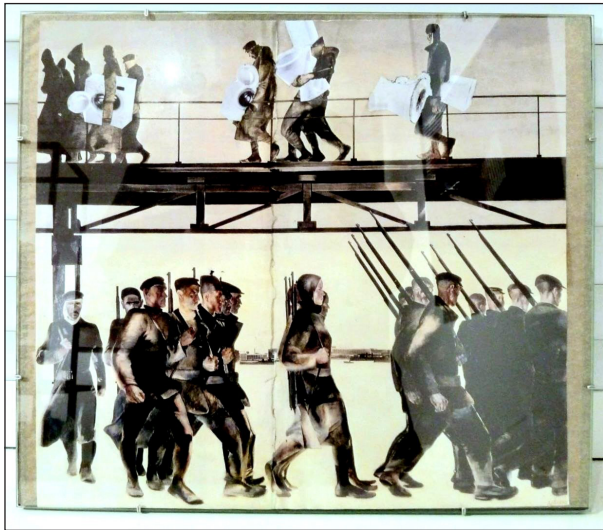
Іл. 7. Ігор Гусев. «Снагость». Серія «3 world war 2024».

Іл. 8. Стас Жалобнюк. З проекту «Потенційно (не)прийнятний контент».

«саркастичної деколонізації» пропонуємо розуміти сарказм як «вид комічного, судження, що в'їдливо висміює зображуване, іронію абсолютної межі», «засіб сатири, призначений для рішучого заперечування об'єкта», наділений «особливим механізмом, що веде до несподіваного вибуху значення». Саркастичне твердження характеризується тим, що «свідомість реципієнта віднаходить екстремальну протилежність, різниця ж між висловленим і тим, що автор насправді має на увазі, співвідноситься з категорією трагічного» [17]. Сьогодні існує низка митців, творчість яких, попри великі стилістичні відмінності, об'єднує критичний підхід до російської культури та намагання тими чи іншими засобами її деконструвати. Серед таких назовемо одеситів Ігоря Гусева та Стаса Жалобнюка, киян Віталія Кравця, Олександру та Іллю Чичканів. У їхніх творах високі зразки російської літератури та російського образотворчого мистецтва, добре знайомі старшим поколінням українців, перетворюються на об'єкт насмішки, — що піддає репутацію російської культури як серйозної та високодуховної.

Ігор Гусев народився 1970 року в Одесі, закінчив Одеське державне художнє училище імені М. Б. Грекова. У 1990-ті, коли українське мистецтво бурхливо змінювалося, почав працювати з відео, перформансами,

Іл. 9. Стас Жалобнюк. З проєкту «Потенційно (не)прийнятний контент».

Іл. 10. Ігор Гусев. «Бояриня Морозова».
Серія «3 world war 2022».

інсталяціями, влаштував мистецькі акції, а напочатку 2000-х повернувся до живопису (і став упізнаваним завдяки прийому «глітч»). Мистецтвознавиця Вікторія Бурлака, досліджуючи творчість Ігоря Гусева, — «головного кітчемана та кітчезнавця української художньої сцени», — акцентувала такі риси, як поєднання «поп-артівського консюмеристського захвату зі трешевою сутністю сучасного мистецтва», «іронічне рефлексування над смаками середовища», намагання постійно переосмислювати й перетворювати на мистецтво те, що «прямо під рукою і спочатку було частиною середовища», провокування хаосу у мізках через змішування «елітарного» та «масового» [7]. 2022 року, на новому етапі розвитку творчості Ігоря Гусева у контексті російсько-української війни, ці засадничі риси його засобу існування у мистецтві стали знову актуальними. Тепер уже як інструмент десакралізації російського культурного продукту.

Від початку повномасштабного вторгнення Росії художник почав створювати серію «3 world war» («Третя світова війна»), багатий матеріал для якої дають репродукції картин російських художників, російська література.

Ідея використати старі книжки, зокрема російсько-радянські, з'явилася під час відвідування знаменитої одеської «барахолки»: «Якось, гуляючи Староконкою, я зупинився біля стосу старих книжок і зрозумів, що вони цілком підходять мені для роботи... Я можу вирвати відповідну сторінку з альбому з мистецтва і нанести зверху потрібний меседж», — розповідає художник. Символічно, що у цьому акті «мистецького ресайклінгу» висока колись література та колекційні альбоми перетворилися спочатку на мотлох, а потім знову на предмети мистецтва, але з радикально зміненими сенсами, адже автор додав «свого роду коментарі до сьогодення, що вражають одночасно дотепністю і болючою актуальністю», абсурд перетворився на емоційну зброю [13].

Роботи, створення яких займало небагато часу, дозволяли Ігорю Гусеву миттєво відреагувати на ті чи інші події, і такий засіб фіксування перебігу війни — мистецтво швидкого реагування, — став дуже поширеним. Значна кількість художників 2022 року перейшла на невеликі формати, змінила фарби на олівці або ручки, працювала швидко і виставляла свої роботи у соцмережах, отримуючи негайну реакцію аудиторії [14, с. 65–69].

«Ми живемо в той час, коли реальність змінюється чи не кожен день. Змінюється і наше ставлення до старих кінофільмів, книг і радянської музики, — говорить Ігор Гусев, пояснюючи підґрунтя своїх робіт і тотальну іронічність творчого методу. — Коли під час війни людина боїться, вона не переможе. А коли сміється з ворога, отримує багато сил і мотивацію, стає в кілька разів кращим воїном» [1].

Роботи із цієї серії було представлено на численних виставках, і сьогодні Ігор Гусев не припиняє своїх експериментів із деконструювання російської та радянської культури.

Ще один одеський художник — Станіслав (Стас) Жалобнюк — народився 1976 року, закінчив живописне відділення Одеського державного театрально-художнього училища імені М. Б. Грекова, почав професійну кар'єру наприкінці 1990-х. Під час повномасштабної війни він також вдався до критичного переосмислення російської культури. Твори Стаса Жалобнюка суворі, затемнені, його сарказм важкий. Для рецепції травми війни й узагалі російського колоніалізму він використовує різні медіа: живопис, графіку, трафаретний друк, колаж, асамбляж, інсталяцію. На відміну від робіт-мемів Ігоря Гусева, де багато іронії, де глядачу залишається простір для самостійних розмислів, у творах Стаса Жалобнюка присутні гасла, мораль (як висновок), прямі звинувачення Росії.

Робота, яку художник представив восени 2022 року у проєкті «Потенційно (не)прийнятний

Іл. 11. Ігор Гусев. «Добрый вечер, мы из России». Серія «3 world war 2022».

контент» (Київ, Галерея протестного мистецтва Музею Майдану), була великою «книжкою» з репродукціями російського портретного живопису, до прикладу, портретами Александра Пушкіна і Єкатеріни Ростопчіної пензля Ореста Кіпренського, перекресленими написами «Тохіс». Поряд було надруковано на аркуші папек ру текст, де описувалося злочини росіян проти мирних мешканців Бучі й вказувалося, що їх вчинила 64 окрема мотострілецька бригада ЗС РФ. Отже, російська культура прямо і недвозначно поєднувалася з війсьними злочинами носіїв цієї культури. У тому ж проєкті брала участь робота, в якій автор перетворив картину Александра Дейнеки «Оборона Петрограда» (1928) на дефіляду крадіїв унітазів і пральних машин — під враженням від поголовного мародерства в російській армії.

Порівняймо, цей же резонансний сюжет, але з використанням іншої відомої російської картини — «Бояриня Морозова» Васілія Сурікова, — втілив і Ігор Гусев.

Ще одну паралель між двома митцями знаходимо у переосмислених портретах російських письменників. Гусев і Жалобнюк, незалежно один від одного, використовують навіть схожий художній засіб («операцію на черепі»), аби передати неспроможність маси росіян критично сприймати інформацію, мати свою думку, не довіряти пропаганді.

Роботи Стаса Жалобнюка — контрпропаганда як протидія жорстокості та брехливості ворога й, очевидно, найвиразніший приклад cancel culture стосовно

Іл. 12. Стас Жалобнюк. «Портрет Льва Толстого».

Іл. 13. Стас Жалобнюк. «Портрет Фьодора Достоевського».

російської культурної спадщини. Його вказівний жест спрямовано на винуватців трагедії, представників російської культури перекреслюють слова-гасла «Тохіс», «Danger».

Художник зазначає: «Хочу донести до людей дуже простий, але, на жаль, неочевидний для всіх зв'язок:

Іл. 14. Стас Жалобнюк. Із проекту «Потенційно (не) прийнятний контент». 2022. Фото: Богдан Пошивайло.

Іл. 15. Віталій Кравець. «Дуелянт-реваншист». Серія «Анатомія безхребетних», 2022.

як тільки ти розгортаєш російську книжку, хтось тисне на кнопку пуску ракети, яка нестиме смерть у твої міста та будинки» [21]. Посмертну маску Александра Пушкіна в роботі-асамляжі 2022 року оточують уламки російських снарядів, які автор зібрав після обстрілу центра Одеси. Фізична смерть Пушкіна тут унаочнює символічну смерть російської культури для українців, які потерпають від російської агресії («Russia = death»).

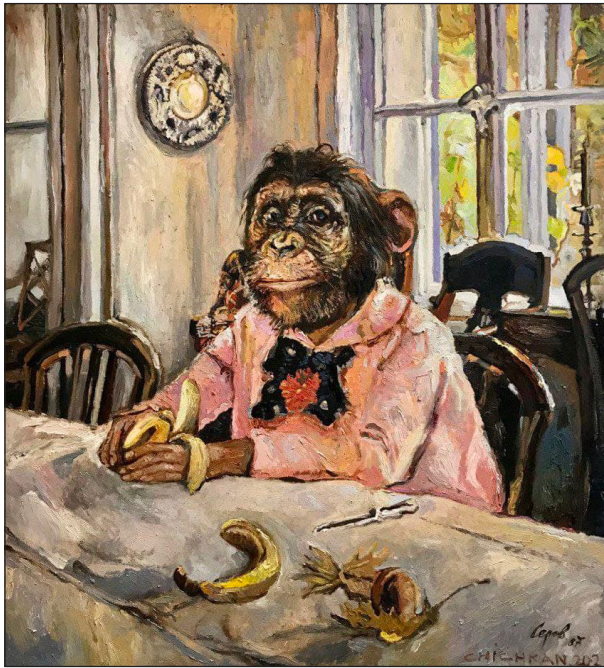
Віталій Кравець народився 1988 року у Львові, художню освіту отримав у Києві, у ДХСШ імені Т. Шевченка і НАОМА. Окрім живопису та графіки, займається сценографією. У липні 2022 року в київській

Іл. 16. Віталій Кравець. «Ізбушка-амфібія». Серія «Анатомія безхребетних», 2022.

галереї «Дукат» він представив резонансний антиросійський проект «Анатомія безхребетних», за яким пізніше видано мистецький альбом. 26 робіт у змішаній техніці (живопис, графіка, колаж) було створено під час повітряних тривог у перші місяці війни, коли художнику довелося виїхати з Києва. Спочатку вони були терапією, сублімацією почуттів розгубленості, страху та злості, а пізніше оформилися в серію, що відверто знущала з росіян, які плакають свого тирана. «Безхребетність — невід’ємна риса тоталітаризму. Диктатор неможливий поза безхребетністю своєї нації, так само і вона неможлива без нього, — зазначав Віталій Кравець. — Безхребетність як визначення, застосоване до наших ворогів, — не лише вдалий каламбур, а й досить точна аналогія до життєвого устрою деяких комах», який не обов’язково примітивний, а може мати складну структуру [2]. Серед інших химерних створінь у цій серії — Александр Пушкін, який шляхом нехитрого каламбуру зі прізвищем перетворився на живу гармату.

В інших роботах серії висміяно символи Росії, такі як самовар і хатинку на курячих ніжках (яку прославила пушкінська казка). Самовар, поставлений на лижі, став «самоходкою», тобто артилерійською самохідною установкою, а хатинка відростила перетинчасту лапу і перетворилася на амфібію. І без того лясний образ оселі Баби Яги (як відомо, Баба Яга — амбівалентний казковий персонаж на межі живого і мертвого світів), стає

Іл. 17. Ілля Чичкан, 2020.

моторошним від усвідомлення, що всю свою культуру й чарівні казки Росія закреслила, почавши війну, випустивши потвор і Смерть у людський світ.

Деконструє російські казки й київський творчий тандем батька і дочки, Іллі та Олександри Чичканів. Ілля Чичкан народився 1967 року у мистецькій родині, чиє коріння — на Кубані. Він брав активну участь у «Новій українській хвилі» кінця 1990-х років, був співзасновником сквоту «Паризька комуна». Багато років Ілля Чичкан експлуатував у віртуозному постмодерному живописі тему мавп-людей, створивши власний напрям «психодарвінізм». 2020 року під час пандемії коронавірусу він розпочав серію «Еволюція шедеврів», — на відомих портретах із колекції московської Третьяковської галереї поставали мавпи («Дівчина з персиками» Валентіна Серова, «Царівна-Лебідь» Михайла Врубеля, «Портрет Фьодора Достоєвського» Васілія Перова, вже згаданий «Портрет Александра Пушкіна» Ореста Кіпренського та ін.).

Ця серія, на відміну від попередніх, вже була більше схожа на політичне висловлювання, оскільки протистояла впливам «русского мира» та примату російської культури. Ілля Чичкан вступив у «гру в знецінення російських святинь — художників, літераторів та Третьяковської галереї як оплоту Золотої доби російського живопису, по-панківськи смішно та безтурботно нівелюючи російську культурну спадщину». Втім, наступна думка журналіста Данила Панімаша, автора цитати, свідчить, що ставлення до російської культури тоді (2021 року) ще не було визначеним, — мовляв, автор одночасно «звертає увагу на великих російських художників, віддаючи їм данину пошани й визнання, виконуючи просвітницьку функцію» [11].

Іл. 18. Ілля Чичкан, Олександра Чичкан, 2023.

Іл. 19. Ілля Чичкан, Олександра Чичкан.
«Оркські народні казки», 2023.

Від 2022 року серія масштабних колажів, розпочата значно раніше, в яких Ілля Чичкан виступає співавтором дочки Олександри (1988 року народження), остаточно розгубила «пошану» і «визнання». У цих великих, технічно довершених «реалістичних колажах» (так називає техніку Олександра), що складаються іноді з десятків тисяч шматочків газет, журналів, обгорток, світлин, знову присутні мавпи — точніше, російські солдати, які унаочнюють вислів «мавпа з гранатою».

У колажах, так густо наповнених символами, що вони нагадують вишукану «гру в бісер» на руїнах цивілізації, — можна впізнати як відомі російські картини (наприклад, «Апофеоз війни» Васілія Верещагіна), так і мотиви російських народних казок. Іван-Царевич перетворюється на величезного орангутанга, гілочкою

Іл. 20. Дмитро Кривонос. Із серії «Terrorussia», 2022.

повзуть колорадські жуки, а в небі майорить гасло «Кашей в Кремле».

Названі вище художники створили, можливо, найяскравіші зразки критичного підходу до російської культури в українському образотворчому мистецтві. Втім, викривають російську культуру й інші митці. До прикладу, Дмитро Кривонос 2022 року створив серію цифрових плакатів «Terrorussia», центральний символ якої — матрьошка-ббивця з моторошною байдужою посмішкою.

Висновки. У статті наведено кілька прикладів переосмислення в українському сучасному мистецтві

російської культурної спадщини, яка довго була універсальним засобом нав'язування естетичних і моральних цінностей метрополії колонізованим народам. Бойкотування російської культури в Україні не відбулося ані в 1990-ті, ані навіть 2014 року, попри окупацію значних територій, велику кількість людських жертв і потужну пропагандистську кампанію проти України. Російська література не зникла зі шкільних програм і полиць магазинів, суспільний консенсус щодо неї не сформувався. Лише 2022 року, на високій хвилі деколонізаційного руху, «скасування» російської культури стало адекватною відповіддю на злочини її носіїв.

Швидкість і радикальність деколонізаційного процесу, заклики до «скасування» російської культури у певної частини суспільства викликають заперечення, — можливо, через враження, що відмова від російської культури полишає незаповнені лакуни, знижує загальний культурний рівень. Справді, якщо вбачати у деколонізації не лише позбавлення від культури колонізатора, а і створення нового національного продукту, то cancel culture є лише першим етапом — власне руйнуванням, закресленням того, що нав'язала метрополія. Але паралельно з відмовою від російської спадщини в Україні, без сумніву, збільшується кількість та росте якість національного культурного продукту.

Розглянуто такі прояви cancel culture, як жорстке висміювання російської літератури та образотворчого мистецтва у творчості кількох митців. Не буде перебільшенням сказати, що ці художники десакралізують російську культуру, б'ючи у найболючіші для значної частки українців точки: класичну російську літературу з її найпершими авторитетами та добре знайоме старшому поколінню реалістичне мистецтво. Методи цих художників — доволі прості, з відкритим «саркастичним» інструментарієм, який поєднує зображення і текст (безпосередньо у просторі твору або в його назві) — позбавляють російську культуру ореолу «високого зразка», «еталонності», «сакральності», можливо, краще за розлогі публікації та великі виставкові проекти.

Література

1. Адлер І. «Високоточна любов». Одеський художник візуалізує війну з іронією // Думська. Дата оновлення: 12.08.2023. URL: https://_dumskaya.net/_news/_vysokotochnaya-lyubov-odesskiy-hudozhnik-vizuali-178054/ua/ (дата звернення: 22.03.25).
2. «Анатомія безхребетних». Віталій Кравець // Перша українська платформа краудпаблішингу «Komubook». URL: <https://komubook.com.ua/blog/anatomiya-bezhrebetnykh-vitaliy-kravets> (дата звернення 19.02.2025).
3. Бажан О. Г. У чому полягає деколонізація в українському публічному просторі в умовах російсько-української війни? // Перелом: війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками: у 2-х кн. / упоряд.: Г. Боряк, О. Ясь; відп. ред. В. Смолий; НАН України, Інститут історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022. Кн. 1. С. 109–111.
4. Баранников І. В., Варковицкая Л. А. Русский язык в картинках. Изд. 5-е. Москва: Просвещение, 1977. Ч. 2. 176 с.
5. Biedarieva S. (Ed.). Art in Ukraine Between Identity Construction and Anti-Colonial Resistance. New York: Routledge, 2024. 204 p. <https://doi.org/10.4324/9781003459873>
6. Борис Херсонський // Facebook. Дата оновлення: 11.09.2023. URL: <https://www.facebook.com/borkhers/posts/pfbid0pjny5NyC75fu3tEUiakUvVuobfok92Rh8mpW2bHfaS->

WiQXG3dvUQuSf3jL39yiPpl (дата звернення: 21.03.2025).

7. Бурлака В. Вкус «кэмп» Игоря Гусева // Персональний сайт Ігоря Гусева. URL: <https://igorgusev.com/vkus-kemp-igorya-guseva/> (дата звернення 12.02.2025).

8. Грабовський С. Україна в СРСР: окупована територія чи колонія? // Українознавчий альманах. 2018. Вип. 23. С. 45–50.

9. Грідіна І., Осіпова З. Деколонізація гумором: як сміхова культура перемагає російські наративи // Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–8 груд. 2023 р. / за заг. ред. М. В. Трофименка; Маріуп. держ. ун-т. Київ: МДУ, 2023. С. 421–425.

10. Опитування проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми МАТРА з 13 по 21 грудня 2022 року // Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Дата оновлення: 10.03.2023. URL: https://_dif.org.ua/_article/_natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni#_Toc129302261 (дата звернення: 18.03.2025).

11. Панимаш Д. «Вульгаризированное учение Дарвина, пропущенное через Фрейда»: про выставку Ильи Чичкана // Your Art. Дата оновлення: 26.04.2021. URL: https://_supportyourart.com/_stories/_ilya-chychkan/ (дата звернення 19.02.2025).

12. Петрова О. Сміх, автор, твір: з української візуальності 1960–2000-х / Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України. Київ: Фенікс, 2022. 240 с.

13. Пожидаєва Д. «Безпілотник над імперією». Розмова з війною мовою мистецтв // Антиквар. Дата оновлення: 26.11.2024. URL: <https://antikvar.ua/strong-bezpilotnyk-nad-imperiyeu-rozмова-z-vijnoyu-movoyu-mystetstva-strong/> (дата звернення 13.02.2025).

14. Полякова М. Українське мистецтво 2022–2023 років: рефлексії російсько-української війни // Мистецтво в обороні: Колективна монографія Нац. акад. мистец. України / НАМ України; Ін-т пробл. сучас. мистец. НАМ України; Ін-т культурології НАМ України; Редкол.: В. Сидоренко (гол.), І. Савчук, Г. Чміль та ін.; Упоряд.: О. Клековкін, І. Кузнецова, М. Черкашина-Губаренко. Київ: Фенікс, 2024. С. 61–83.

15. Ростислав Семків про літературний канон і сміх покотляревськи // Ukraïner. Дата оновлення: 28.02.2025. URL: https://_www.ukrainer.net/_semkiv-literatura-humor/ (дата звернення: 04.03.2025).

16. Salviamo il patrimonio culturale di Odessa // Il Foglio. Дата оновлення: 21.10.2024. URL: https://_www.ilfoglio.it/_esteri/2024/_10/_21/_news/-salviamo-il-patrimonio-culturale-di-odessa—7071816/ (дата звернення: 18.03.2025).

17. Сарказм // Шевченківська енциклопедія: в 6 т. Київ : НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2012. Т. 5: Пе–С. С. 650.

18. Слоневська І. Б., Пірошенко С. Ю. Культура скасування як соціокультурний феномен: українські акценти // Культурологічний альманах. Вип. 4. 2023. С. 262–268. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.36>

19. Споживацькі настрої українців у 2024 році // Deloitte. Дата оновлення: 13.03.2025. URL: https://_www.deloitte.com/content/_dam/_assets-zone2/_ua/_uk/_docs/_industries/_consumer/2024/rwd-2024-ua.pdf (дата звернення: 18.03.2025).

20. Сяргі Б. Тамара Гундорова. Культура — це теж влада // Тверезий погляд. Дата оновлення: 25.06.2023. URL: <https://tverezo.info/post/174282> (дата звернення: 11.03.2025).

21. Художник Стас Жалобнюк передав картини до Музею Майдану // Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні — Музей Революції Гідності. Дата оновлення: 15.12.2023. URL: https://_www.maidanmuseum.org/_uk/_node/2698 (дата звернення 17.02.2025).

References

Adler, I. (2023, August 12). “Vysokotochna Liubov”. Odeskyi khudozhnyk vizualizuje viinu z ironieiu [“High-precision love”. Odessa artist visualizes war with irony]. *Dumskaya*. Retrieved from <https://dumskaya.net/news/vysokotochnaya-lyubov-odesskiy-hudozhnik-vizuali-178054/ua/> [in Ukrainian].

Anatomiia bezkhrebetnykh. Vitalii Kravets [“Anatomy of Invertebrates”. Vitaliy Kravets]. *Komubook*. Retrieved from <https://komubook.com.ua/blog/anatomiya-bezkhrebetnykh-vitaliy-kravets> [in Ukrainian].

Barannikov, I., & Varkovitskaya, L. (1977). *Russkii iazyk v kartinkakh* [Russian language in pictures] (5th ed., Part 2) Moscow: Prosveshchenie [in Russian].

Bazhan, O. (2022). U chomu poliahaie dekolonizatsiia v ukrainskomu publicnomu prostori v umovakh rosiisko-ukrainskoi

viiny? [What is decolonization in the Ukrainian public space in the context of the Russian-Ukrainian war?]. In Boriak, H. & Yas, O. (Eds.), *Perelom: viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialogy z istorykamy* (Vol. 1, pp. 109–111). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Biedarieva, S. (Ed.). (2024). *Art in Ukraine Between Identity Construction and Anti-Colonial Resistance*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003459873>

Burlaka, V. (n.d.). Vkus “kemp” Ihoria Huseva [The taste of “Camp” by Igor Gusev]. *Ihor Gusev official website*. Retrieved from <https://igorgusev.com/vkus-kemp-igorya-guseva/> [in Russian].

Hrabovskyi, S. (2018). Ukraina v SRSR: okupovana terytoriia chy koloniia? [Ukraine in the USSR: occupied

- territory or colony?]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, 23, 45–50 [in Ukrainian].
- Hridina, I., & Osipova, Z. (2023). Dekolonizatsiia humorm: yak smikhova kultura peremahaie rosiiski narytyvy [Decolonization through humor: how laughter culture defeats Russian narratives]. In Trofymenko, M. (Ed.). *Problemy i perspektivy postvoiennoi rozbudovy Ukrainy* (pp. 421–425). Kyiv: MDU [in Ukrainian].
- Hundorova, T. (2023, June 25). Kultura—tse tezh vlada [Culture is also power]. *Tverezyi pohliad*. Retrieved from <https://tverezo.info/post/174282> [in Ukrainian].
- Khersonskiy, B. (2023, September 11). *Facebook*. Retrieved from <https://www.facebook.com/borkhers/posts/pfbid0pjny5NyC75fu3tEUiakUvVuobfok92Rh8mpW2bHfaSWiQXG3dvUQuSf3jL39yiPpl> [in Russian].
- Khudozhnyk Stas Zhalobniuk peredav kartyny do Muzeiu Maidanu. (2023, December 15). [Artist Stas Zhalobniuk donated paintings to the Maidan Museum]. *Maidan Museum*. Retrieved from <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/2698> [in Ukrainian].
- Natsionalna kultura ta mova v Ukraini: zminy v hromadskii dumtsi pislia roku viiny. (2023, March 10). [National culture and language in Ukraine: changes in public opinion after a year of war]. *Fundatsiia "Demokratychni initsiatyvy"*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni> [in Ukrainian].
- Panimash, D. (2021, April 26). Vulharizirovannoe uchenie Darvina, propushchennoe cherez Freida: pro vystavku Ili Chychkana ["Vulgarized Darwin's teachings, passed through Freud": On Ilya Chichkan's exhibition]. *Your Art*. Retrieved from <https://supportyourart.com/stories/ylya-chychkan/> [in Russian].
- Petrova, O. (2022). *Smikh, avtor, tvir: z ukrainskoi vizualnosti 1960–2000 kh* [Laughter, author, artwork: From Ukrainian visuality of the 1960s–2000s]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- Poliakova, M. (2024). Ukrainske mystetstvo 2022–2023 rokiv: refleksii rosiisko-ukrainskoi viiny [Ukrainian art 2022–2023: Reflections on the Russian-Ukrainian war]. In Klekovkin, O., Kuznetsova I., & Cherkashyna-Hubarenko M. (Eds.) *Mystetstvo v oboroni* (pp. 61–83). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- Pozhydaieva, D. (2024, November 26). "Bezpylotnyk nad imperiieiu. Rozмова z viinoiu movoiu mystetstva" ["A drone over the empire." A conversation with war in the language of art]. *Antykvar*. Retrieved from <https://antikvar.ua/strong-bezpylotnyk-nad-imperiieiu-rozмова-z-vijnoiu-movoiu-mystetstva-strong/> [in Ukrainian].
- Rostyslav Semkiv pro literaturnyi kanon i smikh po-Kotliarevsky. (2025, February 28). [Rostyslav Semkiv on the literary canon and Kotlyarev-style laughter]. *Ukrainer*. Retrieved from <https://www.ukrainer.net/semkiv-literatura-humor/> [in Ukrainian].
- Salviamo il patrimonio culturale di Odessa. (2024, October 21). [Let's save Odessa's cultural heritage]. *Il Foglio*. Retrieved from <https://www.ilfoglio.it/esteri/2024/10/21/news/-salviamo-il-patrimonio-culturale-di-odessa—7071816/> [in Italian].
- Sarkazm. (2012). [Sarcasm]. In *Shevchenkivska entsyklopediia* (Vol. 5, p. 650). Kyiv: Instytut literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Slonevska, I. B., & Piroshenko, S. Yu. (2023). Kultura skasuvannia yak sotsiokulturnyi fenomen: ukrainski aktsenty [Cancel culture as a sociocultural phenomenon: Ukrainian accents]. *Kulturologichniy almanakh*, 4, 262–268. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.36> [in Ukrainian].
- Spozhyvatski nastroi ukrainsiv u 2024 rotsi. (2025, March 13). [Consumer sentiment of Ukrainians in 2024]. *Deloitte*. Retrieved from <https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/ua/uk/docs/industries/consumer/2024/rwd-2024-ua.pdf> [in Ukrainian].

Poliakova M.

Sarcastic Decolonization: Rethinking Russian Cultural Heritage in Ukrainian Art During the War

Abstract. The paper considers the "canceling" of the Russian imperial and Soviet heritage by means of the visual arts as a current trend in the decolonization of Ukrainian culture. The author emphasizes the use of sarcasm and other forms of laughing

culture as tools for criticizing and desacralizing Russian culture, which has long dominated Ukrainian cultural space. Exemplified by works of contemporary artists Ihor Husiev, Stas Zhalobniuk, Vitaliy Kravets, Ilya and Oleksandra Chychkan, the author shows the means of rethinking the colonial heritage in works of art that combine aesthetic provocation and political reflection. Particular attention is paid to the history of development of such aesthetic preferences in the Ukrainian cultural space that contributed to the reputation of Russian art as an exemplary. It is argued that the “canceling” of the “high standards” of Russian culture (literature, painting, fairy tales) is an act of cultural purification, which has become urgently needed due to Russia’s armed aggression in 2022. The study is interdisciplinary in nature, combining the methods of sociology, cultural studies, and art history, and offering a new perspective on the understanding of anti-colonial processes in Ukraine during the war.

Keywords: decolonization of culture, cultural heritage, Ukrainian art, laughing culture, cancel culture, culture of cancellation.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2025